

3. Виконати реконструктивні рубання, підсилити художню виразність паркових композицій, як загалом, так і окремих її елементів:

- шляхом вибіркового санітарного рубання;
- груповими вибірково рубаннями і прочистками;
- проріджуванням насаджень в куртинах і ландшафтних групах.

Література

1. Зарубин Г.П. Гигиена города / Г.П. Зарубин, Ю.В. Новиков. – М. : Изд-во "Медицина", 1986. – 79-81 с.
2. Елшин И.М. Строителью об охране окружающей природной среды // Будівельникові про охорону навколишнього природного середовища / І.М. Елшин. – М. : Стройиздат, 1989. – С. 115-116.
3. Шлапак В.П. Методи оцінки естетичного стану вікових деревних насаджень історичної частини національного дендропарку "Софіївка" НДІ НАН України / В.П. Шлапак, Г.І. Музика, В.А. Вітенко, Ф.Ф. Собченко та ін. // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 8-14.
4. Агальцова В.А. Основы лесопаркового хозяйства : учебник / В.А. Агальцова. – М. : Изд-во ГОУ ВПО МГУЛ, 2008. – 213 с.
5. Фролова В.А. Оценка эстетических достоинств природных ландшафтов / В.А. Фролова // Вестник Московского университета, 1994. – С. 27-33.

Марно-Куца Э.М. Современное состояние древесно-кустарниковой растительности парка "Детский" в Умане

Проанализированы современное состояние древесно-кустарниковой растительности, приведены данные инвентаризации древесных и кустарниковых насаждений парка "Детский" в городе Умань. Установлена структура и дана средняя оценка эстетического состояния этих насаждений. Рекомендуются пути повышения декоративности и функциональной эффективности древесных и кустарниковых насаждений данного парка.

Ключевые слова: инвентаризация, реставрация, парк, деревья, кустарники.

Marno-Kutsa O.M. The wood-shrubby vegetation in the park "Dytyachuy" today in Uman

The wood-shrubby vegetation in the park "Dytyachuy" is analyzed. The secular and bush plantations are inventoried. The structure and the average rating of aesthetic condition of these plantations are determined. The ways for high decorative value and functional efficiency of wood and bush plantations are recommended.

Keywords: inventory, reconstruction, park, trees, bushes.

УДК 712.41(477.46)

Мол. наук. співроб. О.С. Мироненко¹;
доц. А.І. Кушнір², канд. біол. наук

СТАН ІСТОРИЧНО ЦІННИХ ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ДЕНДРОПАРКУ МЛІЇВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПОМОЛОГІЇ ІМ. Л.П. СИМИРЕНКА НААН УКРАЇНИ

Дано характеристику історичних пам'яток та цінних насаджень парку Мліївського інституту помології ім. Л.П. Симиренка, зокрема, розглянуто їхній вік та стан. Зазначено, що Лев Платонович Симиренко є головним творцем парку. Описано окремі вікові та інші, зокрема інтродуковані деревні рослини, які є найбільшою цінніс-

тю парку. Охарактеризовано пам'ятки місцевого значення, які мають охоронний статус. Описано меморіальні посадки деревних рослин, які пов'язані з візитами поважних гостей, серед яких – славетний поет Т.Г. Шевченко, космонавти та інші.

Ключові слова: Парк, Л.П. Симиренко, вікові дерева, меморіальні посадки, пам'ятки історії, архітектурні споруди.

Вступ. Парк Мліївського інституту помології ім. Л.П. Симиренка НААН України є частиною дендропарку Мліївської дослідної станції, який має статус парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення. Його було створено на початку ХХ ст. на території садиби родини Симиренків. Почав закладати парк і збирати колекції різних інтродукованих деревних видів Лев Платонович Симиренко, а продовжив його син Володимир Львович. Деякі види дерев збереглися і мають вік понад 100 років. Всього на території парку зростає близько 80 видів деревних рослин. На сьогодні переважна більшість цінних об'єктів знаходиться у центральній частині парку.

Результати досліджень. Серед історичних будівель на території парку більшість таких, які були побудовані за роки життя Симиренків. Деякі з них є пам'ятками історії місцевого значення. Найстарішим є будинок, побудований у 1855 р., в ньому жив і працював Лев Платонович Симиренко. На цей час там знаходиться музей родини Симиренків та Тараса Шевченка. Найкрасивішою та найголовнішою архітектурною спорудою в парку є головний корпус Інституту помології, який побудований у стилі українського модерну у 1928 р. У тому ж стилі побудована інша будівля, в якій розташовується бухгалтерія. Інститут є науковою установою і спеціалізується на сортовивченні та сортозбереженні плодових, ягідних, малопоширених та горіхоплідних культур.

До пам'яток історії місцевого значення також включено пам'ятники Л.П. Симиренка (1969 р.), воїнам-визволителям (1952 р.) та погруддя Л.П. Симиренка (1970 р.), Т.Г. Шевченка (1962 р.), які розміщені у центральній частині парку. Будівлі виноробки, інсектарію та колишньої садівничої школи були побудовані у 1923 р. Також залишилися будівля колишнього житлового будинку (1926 р.), продуктовий підвал (1870 р.).

У 2010 р. було відновлено родинну церкву Симиренків. На території поряд з церквою розміщені могили Л.П. Симиренка та його предків, Ю.Я. Сподаренка і М.М. Артеменка – колишнього директора інституту. Поряд з історичними пам'ятками у парку, також зростають вікові дерева, зокрема, екзоти, які інтродуковані на початку ХХ ст. У Мліївському дендропарку вперше в Україні було інтродуковано ялицю Лоу (*Abies lowiana* Murr.). На сьогодні її висота сягає понад 40 м [2]. Груша сорту "Сапіжанка" знаходиться на території інсектарію. Її посадив у 1836 р. Платон Федорович Симиренко, батько Льва Платоновича. Зараз груша щорічно рясно плодоносить, має декоративну розлогу крону. [1]

З фронтальної сторони будівлі інсектарію зростають 6 екземплярів чубушника вінцевого (*Philadelphus coronarius* L.), які мають досить поважний вік. На сьогодні вони мають однобоку шатроподібну крону і створюють ефект тунелю. Цим рослинам близько 100 років, а середній вік життя чубуш-

¹ Інститут помології ім. Л.П. Симиренка НААН України;

² НУ біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ників – 30-50 років. Історичну цінність також має яблуня сорту "Антонівка-кам'яничка", яку посадив Лев Платонович на честь свого повернення із царського заслання у 1888 р. Дерево щорічно плодоносить, але потребує заходів щодо збереження [1]. На сьогодні залишилися окремі екземпляри дуба звичайного (*Quercus robur* L.), які зростають поряд з будинком-музеєм. Вік їхній невідомий, але існують версії, що їх посадив Левом Платонович на честь народження синів у 80-90-ті роки XIX ст.

Біля будівлі колишньої садівничої школи зростає горіх чорний, вік якого за даними Липи О. Л. (1961 р.), становить близько 120 років. [3] Дерево має величний вигляд, щорічно плодоносить, але ушкоджене омелою білою (*Viscum album* L.), яка досить швидко поширюється. Добре захищає піднаметову частину навколо дерева живопліт із бирючини звичайної (*Ligustrum vulgare* L.), який перешкоджає витоптуванню ґрунту.

Всі екзоти, які привозив Смирненко з різних частин світу, він висаджував на території своєї садиби та розмножував на розсаднику. Збереглися чимало хвойних та листяних видів, серед яких є дерева, кущі та ліани. Так, тут зростають бундук канадський (*Gymnocladus dioica* (L.) Maxim.), бархат амурський (*Phelodendron amurense* Rupr.), псевдотсуга Мензиса (*Pseudotsuga menziesii* Carr.), арістолохія крунолиста (*Aristolochia macrophylla* Lam.), гінґо дволопатева (*Ginkgo biloba* L.), платан східний (*Platanus orientalis* L.), софора японська (*Sophora japonica* L.), ліріодендрон тюльпанолістий (*Liriodendron tulipifera* L.), катальпа чудова (*Catalpa speciosa* L.) та деякі інші види. Віддаленість цих дерев від головних доріжок парку є однією із основних причин доброго їх стану.

Крім типових форм дерев та кущів, Лев Платонович Смирненко збирав із усього світу культивари різних видів дерев та кущів. На сьогодні залишилася їх невелика кількість. Найбільш різноманітна колекція бузку, в якій, крім видових бузків, налічується понад 50 сортів бузку звичайного (*Syringa vulgaris* L.). На розсаднику Смирненка вирощували культивари туї західної (*Thuja occidentalis* L.), деякі з них використано у композиціях парку.

На території парку розміщений не дуже відомий, але чи не єдиний у світі так званий "Космічний сад". Його закладено у 1980 р. із насіння яблунь, які побували 175 діб на борту орбітальної станції "Салют-6". Космонавти колишнього СРСР, двічі Герої Радянського Союзу В.П. Ляхов та В.В. Рюмін, які проводили досліди із насінням та рослинами Мліївського інституту в космосі, стали першими почесними садівниками Млієва. На честь перебування космонавтів у Млієві у дендропарку було закладено алею космонавтів з берези повислої (*Betula pendula* Roth.). Свої екземпляри берези висадили багато космонавтів із "Зоряного містечка", серед них була береза Юрія Гагаріна і його матері. Стан алеї незадовільний, тому що залишилося лише дві берези. Причиною відпаду інших є відсутність догляду та недотримання відстані під час падіння інших дерев, які пригнітили ріст беріз [1].

У квітні 2011 р. в день космонавтики та 50-річчя польоту Юрія Гагаріна в космос паралельно до алеї космонавтів та почесних садівників було закладено пам'ятну рядову посадку із яблунь 'Економірат Екстермейер'.

Перед головним корпусом у 1980 р. створено невеликий партер, в якому традиційно квітники обрамлені живоплотами із самшиту вічнозеленого (*Buxus sempervirens* L.). У партері також використано культивари деревних рослин, а саме ялину канадську 'Конічну' (*Picea canadensis* 'Conica') та ялину звичайну 'Гніздоподібну' (*Picea abies* 'Nidiformis'). По центру партера встановлено у 1984 р. пам'ятник Л.П. Смирненку. На сьогодні партер є найбільш відвідуваним місцем у парку. Стан багатьох рослин у живоплотах задовільний та незадовільний. Причиною цього є складні погодні умови навесні 2012 р., тоді було пошкоджено багато деревних рослин, зокрема і самшит вічнозелений (*Buxus sempervirens* L.). Рослини поступово відновлюють пошкоджені пагони, але, враховуючи малу швидкість цього процесу, перспектива повного відновлення далека.

Висновки:

1. Лев Платонович Смирненко – видатний садівник і помолог. Він створив парк, який завдяки колишньому директору М.М. Артеменку віднесено до об'єктів природно-заповідного фонду. Збережено колекцію інтродукованих деревних рослин, сортів багатьох плодових, ягідних та декоративних рослин, які розмножувались на розсаднику Левка Платоновича Смирненка. Пам'ятники включено до пам'яток історії місцевого значення.
2. На цей момент Інститут помології намагається зберегти парк, його насадження, особливо – вікові дерева, які потребують лікування. У наступні роки необхідно розширити асортимент деревних та трав'яних рослин, а також відновити колекції деревних та квіткових рослин Л.П. Смирненка.

Література

1. Артеменко Н.М. Млиевский ордена Трудового Красного Знамени научно-исследовательский Ин-ут садоводства Лесостепи Украинской ССР им. Л.П. Смирненко. – Черкассы : Ред.-изд. отдел облполиграфиздата, 1990. – 16 с.
2. Кохно М.А. Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі. Голонасинні : довідник / М.А. Кохно, В.І. Гордієнко, Г.С. Захаренко та ін. / за ред. М.А. Кохна, С.І. Кузнєцова, Нац. бот. сад ім. М.М. Гришка. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2001. – 207 с.
3. Липа О.Л. Сади і парки України. (Парки-пам'ятки та їх охорона) / О.Л. Липа. – К., 1961. – 50 с.

Мироненко О.С., Кушнір А.И., Состояние исторически ценных природных объектов дендропарка Млиевского института помологии им. Л.П. Смирненко НААН Украины

Речь идет об исторических памятниках и ценных насаждениях парка Млиевского института помологии им. Л.П. Смирненко, – описаны их возраст и состояние. Упомянуется, что Лев Платонович Смирненко является главным создателем парка. Описаны отдельные вековые и другие, в том числе и интродуцированные древесные растения, которые являются наибольшей ценностью парка. Рассмотрены памятники местного значения, которые взяты под охрану. Описываются мемориальные посадки, связанные с визитами высоких гостей, среди которых – поэт Т.Г. Шевченко, космонавты и другие.

Ключевые слова: Парк, Л.П. Смирненко, вековые деревья, мемориальные посадки, памятники истории, архитектурные сооружения.

Mironenko O.S., Kushnir A.I. State history valuable objects in the park of Institute of Pomology name L.P. Symirenko of NAAS of Ukraine

Talking about historical monuments and valuable plantation of park of Institute of Pomology name L.P. Symirenko of NAAS of Ukraine, their age and condition. Mentioned Lev Platonovich Symirenko, which is the main creator of the park. Describe some age and others, including exotic woody plants that have the greatest value of the park. We give monuments that are under protection as historical monuments of local importance. Describe memorial planting associated with visits honored guests, including poet Taras Shevchenko, astronauts and others.

Keywords: park, L.P. Symirenko, age trees, memorial planting, historical monuments, architectural structures.

УДК 712.253:634.017

*Ст. наук. співроб. Г.І. Музика, канд. біол. наук –
Національний дендропарк "Софіївка" НАН України*

ДЕНДРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ БАГАТОРІЧНИХ НАСАДЖЕНЬ ОРАНЖЕРЕЙНОГО ПАРТЕРУ І АМФІТЕАТРУ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ДІЛЯНКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ "СОФІЙВКА" НАН УКРАЇНИ

Викладено напрямки та основні положення концепції реконструкції історичної ділянки Національного дендрологічного парку "Софіївка" НАН України, а саме оранжерейного партеру й амфітеатру. Наведено результати дендрологічного аналізу структури багаторічних насаджень як однієї з головних складових частин комплексного підходу під час розроблення основних положень концепції реконструкції.

Ключові слова: структура, багаторічні насадження, інвентаризація, історична ділянка, комплексний підхід, концепція реконструкції.

Постановка наукової проблеми. Національний дендропарк "Софіївка" НДІ НАН України, у місті Умані Черкаської обл. визнано "Історичним парком" згідно з основними положеннями Міжнародного Комітету ICOMOS – IFLA з питань історичних парків (Флорентійська хартія, 1981 р.). Його старовинні будівлі, малі архітектурні форми, багаторічні насадження, водні артерії та гідротехнічні споруди з точки зору історії і мистецтва мають загальносуспільну цінність і представляють значний інтерес для відвідувачів і наукових працівників.

Сьогодні дендропарк "Софіївка", як і багато інших історичних парків України, зазнає вікових змін і руйнації як архітектурних і рослинних композицій, так і навколишнього середовища. Тому особливої важливості і актуальності набувають ті напрямки та комплексні дослідження, що будуть сприяти розробленню стратегічних концепцій збереження, утримання та реконструкції як історичного парку загалом, так і окремих його частин.

Стан вивчення проблеми. Під час проведення досліджень за основу ми взяли три положення:

- 1) положення Міжнародного Комітету ICOMOS – IFLA з питань історичних парків (Флорентійська хартія, 1981 р.) щодо критеріїв оцінки та підходів з утримання, консервації і реставрації "історичного парку" повністю, або окремих його ділянок. Зокрема, положення параграфу № 7, в нашому випадку, можна трактувати таким чином, що деревні та інші насадження партерної ділянки парку і амфітеатру (квартал 28) "історичного

парку" разом з архітектурною композицією є одним цілим і не може бути відділеним один від одного і від навколишнього середовища. Положення параграфів № 2, 11, 12 відповідно: насадження ділянки "історичного парку" – це динамічна, штучно створена структура, яка з роками постійно змінюється внаслідок циклічної динаміки змін упродовж року (відродження і зникнення), так і внаслідок триваліших циклічних змін екосистем (50-100-200 років) природного, так і штучного (антропогенного) походження;

- 2) вчення стоїчної філософії щодо відродження Всесвіту на основі теорії "потрійного обороту змін" на Землі [1].
- 3) положення типізації ландшафтів парку за класифікацією Л.І. Рубцова [2, 3] з аналізом їх топографії в історичному розрізі.

Мета роботи – розробити концепцію реконструкції насаджень ділянки – оранжерейний партер і амфітеатр на основі дендрологічного аналізу сучасного стану структури багаторічних насаджень історичної ділянки як одного з головних складових частин комплексного підходу під час розроблення основних положень концепції реконструкції.

Методика дослідження. Під час проведення інвентаризації користувались загальноприйнятими методами. Таксономічний склад деревних рослин визначали за А.І. Колесніковим [4] та В.Я. Заячуком [5]. Визначення типів ландшафтів парку здійснювали за класифікацією Л.І. Рубцова [2, 3].

Об'єкти досліджень – деревні та інші насадження ділянки оранжерейний партер парку і амфітеатр (квартал 28), що розташовані у північній частині парку нижче оранжерей і займають площу 3 га.

Результати досліджень. Працівниками лабораторії ландшафтного дизайну і проектування відділу дендрології, інтродукції, паркобудівництва та екології рослин проведено роботу з розроблення концепції реконструкції історичної ділянки парку – оранжерейний партер і амфітеатр, яка ґрунтується на підставі попередньо проведених аналізів історії розвитку парку і досліджуваної ділянки за період більш як 200 років, аналізу композиції ділянки, дендрологічного аналізу деревостану й інших насаджень, аналізу шляхово-алеїної і водної системи та інших досліджень.

На підставі попередньо проведених аналізів планів парку (за 1846, 1855 роки та інших архівних матеріалів) з історії розвитку парку за період більш як 200 рр., змін, які відбулись в архітектурній і композиційній структурі ділянки, що зазнала ділянка до 80-х років минулого століття і особливо змін, які було зроблено в 1993-1995 рр. (згідно з розпорядженням Президента України і постановою Кабінету Міністрів "Про заходи щодо підготовки 200-річчя заснування дендрологічного парку "Софіївка" Академії наук" Київським інститутом "Укрінжпроект" розроблено проект Генерального плану благоустрою, відновлення і розширення парку) [6], можна зробити попередні узагальнення: об'ємно-планувальна схема зазнала багаторазових значних змін порівняно з планами за 1846 і 1855 рр.

У 1994-1995 рр. на ділянці було проведено значні відновлювальні роботи. Зокрема, було відновлено пандуси і зроблено серпантину подібні доріжки навколо них, демонтовано частину гранітних сходів, заново спланова-